

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะ และสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง มีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะและการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ฯ

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชน

สรุปการดำเนินงานได้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เริ่มจากการศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัย เพื่อกำหนดความหมายของ สำนึกสาธารณะ พฤติกรรมและผลของพฤติกรรมที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชน ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะ และแนวทาง กลวิธีที่จะใช้ในการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชน จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นทำการศึกษาชุมชนเป้าหมาย เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการประเมินสภาวะชุมชนในเขตเมือง (Participatory Learning and Action / PLA) ผู้วิจัยเลือกสุ่มชุมชนเป้าหมายจากชุมชนชั้นกลาง เนื่องจากประชาชนในชุมชน มีอาชีพที่หลากหลายผสมผสานอยู่ในชุมชนเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะกลุ่มอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาล โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 1 ชุมชน คือ ชุมชนที่ 14 (คลองศาลา) อำเภอเมือง ฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ และศึกษาชุมชนเป้าหมาย จากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนเป้าหมายเป็นอย่างดี จำนวน 25 คน โดยทีมผู้ช่วยนักวิจัยจำนวน 15 คนโดยดำเนินการในระหว่างวันที่ 15 ธันวาคม 2547 ถึง 27 มกราคม 2548

เมื่อทำการศึกษาชุมชนแล้ว ผู้วิจัยศึกษาสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะ แนวทางและกลวิธีในการพัฒนาสำนักสาธารณะ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้แสดงทางสังคม (Social Actors) จำนวน 41 คน โดยจัดสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มจัดขึ้น 4 กลุ่ม ๆ ละ 2.30 ชั่วโมง โดยดำเนินในระหว่างเวลา 9.00 - 11.30 น. ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548 สถานที่คือ โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดภูเขาดิน) ต. ในเมือง อ. เมือง ฯ จ. เพชรบูรณ์ เมื่อดำเนินการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยสรุปข้อมูลพื้นฐาน โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยสรุปข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะ แนวทางและกลวิธีในการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน ได้แก่ แนวทาง และกลวิธี ซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและวัตถุประสงค์ รวมทั้งคู่มือการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบ ฯ จากนั้นผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะ โดยการนำรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะและคู่มือ ฯ ไปสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้แสดงทางสังคม (Social Actors) จำนวน 43 คน โดยจัดการสนทนากลุ่มขึ้นเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 2.30 ชั่วโมง ดำเนินในระหว่างเวลา 9.00-11.30 น. ในวันที่ 24 มีนาคม 2549 สถานที่คือ โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดภูเขาดิน) ต. ในเมือง อ. เมือง ฯ จ. เพชรบูรณ์ จากนั้น ผู้วิจัยตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน โดยใช้ระยะเวลาทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิในระหว่างวันที่ 12 มีนาคม - 25 เมษายน พ.ศ. 2549 ตามสถานที่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวกและนัดหมาย จากนั้น ทำการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้รูปแบบ ฯ และคู่มือ ฯ ที่สามารถนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะและการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ฯ

ผู้วิจัยนำรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนไปทดลองใช้โดยการดำเนินการปฏิบัติการตามรูปแบบ (Model Implementation) กับประชาชนในชุมชนเป้าหมาย โดยจัดกิจกรรมตามคู่มือการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะ และทำการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ฯ โดยวัดระดับสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเป้าหมาย ด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, p. 607-610) และใช้วิธีการสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) โดยเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 20 มิถุนายน ถึง 20 กรกฎาคม 2549

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในสภาพจริงมาทำการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน และสรุปงานรูปแบบในลักษณะแนวทางและกลวิธี รวมทั้งคู่มือการดำเนินกิจกรรม ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยนำเสนอผลเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง
สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง มีลักษณะ
ดังนี้

- 1.1 การไม่กระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน ได้แก่
- การเคารพระเบียบ กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม
 - การไม่กระทำเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น
 - การรักษาสาธารณสมบัติ
 - การรักษาความมีระเบียบเรียบร้อย
 - การรักษาความสะอาดและความสวยงาม
- 1.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาในชุมชน ได้แก่
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผน
ปฏิบัติและติดตามผล
- การให้ความร่วมมือและสนับสนุนองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนา
ชุมชน
- การร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง
 - การร่วมกันป้องกัน ดูแล ไม่ให้มีสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้น
 - การร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา
 - การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
 - การร่วมกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข
- 1.3 การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน ได้แก่
- การเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการช่วยเหลือ
ผู้ด้อยโอกาส
- การเสียสละและอาสาสมัครเพื่อส่วนรวม
 - การมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน
 - การรวมกลุ่มและร่วมกันดูแลปกป้องผลประโยชน์และแก้ไขปัญหาของ
ส่วนรวม

2. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง มี 2 ด้าน คือ

2.1 ปัจจัยภายใน ได้แก่

ความต้องการส่วนบุคคล

สถานภาพทางสังคม

ความสามารถในการใช้วิจารณญาณ และตัดสินใจ

ประสบการณ์ ความรับผิดชอบและทัศนคติ

2.2 ปัจจัยภายนอก ได้แก่

การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม

การเรียนรู้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

โครงสร้างและสถาบันในสังคม

วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

กฎ ระเบียบในสังคม

บทบาทของผู้นำในชุมชน

การบริหารจัดการและจัดกิจกรรมในชุมชน

3. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง

ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง ผู้วิจัย

นำเสนอเป็น 3 ส่วน คือ

3.1 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

3.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

3.3 ผลการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

นำเสนอรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังนี้

3.1 ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง โดยแสดงเป็นแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะและกลวิธีที่จะใช้พัฒนาสำนักสาธารณะในแต่ละแนวทาง ซึ่งแต่ละกลวิธีประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและ วัตถุประสงค์

แนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน มี 8 แนวทาง ดังนี้

1. การสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ สภาพใน
อนาคตอันพึงปรารถนาของชุมชนที่ชัดเจน เพื่อประกาศเป็นปณิธานร่วมกันของคนในชุมชน
2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ในด้านต่อไปนี้
 - 2.1 เพื่อให้รับรู้ปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนปัจจัยที่เป็นสิ่งเร้าต่าง ๆ
ที่มีผลกระทบต่อสังคมและชุมชน รวมทั้งปฏิกริยาที่ควรตอบสนอง
 - 2.2 เพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจในศักยภาพของชุมชน
 - 2.3 เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาท หน้าที่ สิทธิ วินัย ความสามัคคีและ
ความผูกพันกับชุมชน
 - 2.4 เพื่อทราบ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 - 2.5 เพื่อปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชน
 - 2.6 เพื่อสร้างเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ เพื่อเป็นจุดรวมใจของชุมชน ทั้งที่เป็นรูปธรรม
และนามธรรม
 - 2.7 เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสร้างเสริมความรู้ของคนในชุมชน
 - 2.8 เพื่อพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน ให้น้ำใจเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน
มีความไว้วางใจ เสียสละ และอาสาเพื่อส่วนรวม อีกทั้งเคารพในศักดิ์ศรีและยอมรับ
ความแตกต่างของคนแต่ละคน
 - 2.9 เพื่อให้ความสำคัญแก่ สถาบันศาสนา การศึกษาและครอบครัวในชุมชน
เพื่อร่วมกันพัฒนาสำนักสาธารณะ
3. การสร้างและส่งเสริมผู้นำและทีมงานในชุมชนทุกระดับชั้น รวมทั้งเยาวชนให้มี
บทบาทในกิจกรรมของชุมชน พัฒนาให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีปัญญา เสียสละ มีจิตใจเปิดกว้าง
มีบุคลิกภาพ มีภาวะผู้นำ
4. การรวมกลุ่ม หรือจัดตั้งองค์กรของประชาชนในชุมชนอย่างมั่นคงตามความสนใจ
อาชีพ อายุ ตามพื้นที่กายภาพ หรือตามสภาพปัญหา ทั้งนี้ การจัดตั้งกลุ่มควรเป็นไปโดย
ธรรมชาติตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง
5. การรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหรือดูแลสิ่งที่เป็น
ประโยชน์หรือการแก้ไขปัญหของส่วนรวมในชุมชน ในลักษณะของวัตถุประสงค์ของ สาธารณูปโภค
พื้นที่สาธารณะ กฎระเบียบ การปฏิบัติ รวมถึงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจด้วย

6. การบริหารจัดการในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

6.1 การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน โดยมีการปรับปรุงให้สมบูรณ์ตลอดเวลา

6.2 การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ต่อคนในชุมชนที่ชัดเจน ทัวถึง มีประสิทธิภาพ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ต่อสื่อมวลชนภายนอกชุมชนเพื่อภาพพจน์ของชุมชนด้วย

6.3 กระบวนการจัดการความขัดแย้งของสมาชิกในชุมชน โดยใช้หลักการ ประนีประนอม การมีส่วนร่วมและดำเนินการโดยผู้ที่เป็นกลาง

6.4 การกำหนดและการควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ ในชุมชน รวมทั้งมาตรการที่เหมาะสมต่อผู้ฝ่าฝืน

6.5 ระบบการรับเรื่องร้องทุกข์ของสมาชิกในชุมชนและได้รับการแก้ไขปัญหา อย่างเหมาะสม

6.6 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยจัดให้มีเวทีสาธารณะ ในชุมชน จัดให้มีการประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน และเป็นกิจวัตร เพื่อให้มีการพูดคุยเสนอปัญหา และข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

6.7 การประเมินผลการทำงานการตรวจสอบการทำงานอย่างโปร่งใส

7. การจัดกิจกรรมในชุมชน ที่มีลักษณะดังนี้

7.1 เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีทั้งกิจกรรมที่จัดเป็นประจำและกิจกรรม ที่จัดเป็นโอกาส

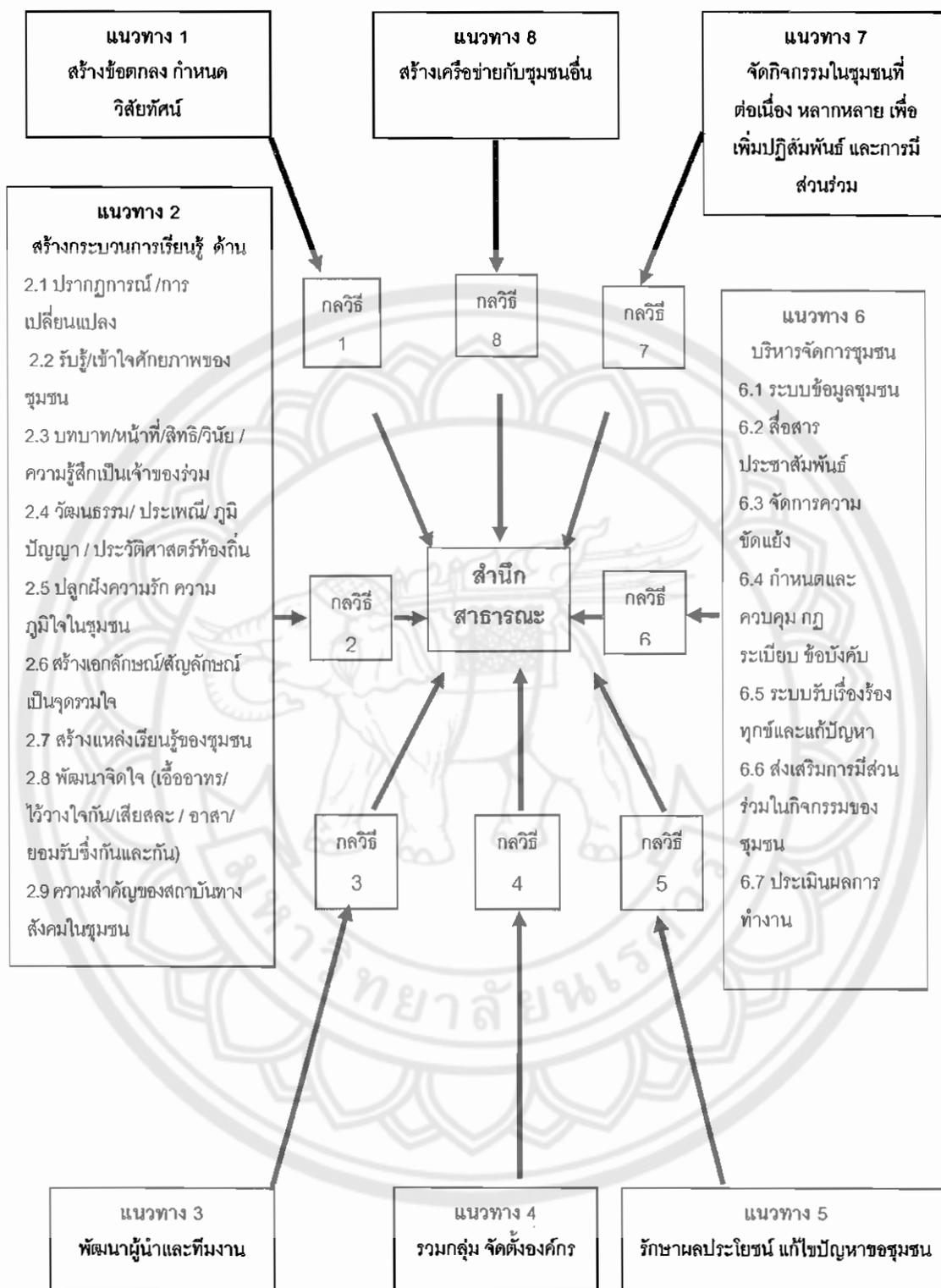
7.2 มีกิจกรรมที่หลากหลาย และจะต้องเป็นกิจกรรมที่สมาชิกให้ความสนใจ และเกิดประโยชน์แก่ชุมชน

7.3 เป็นการเพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

7.4 การจัดกิจกรรมทุกอย่างเป็นไปโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ การกำหนด วางแผน การดำเนินงาน โดยอาจใช้เวทีสาธารณะในการประชุมหารือ

8. การสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพื่อเป็นการมีปฏิสัมพันธ์แนวราบ เพื่อเพิ่มศักยภาพ พลังและความเข้มแข็ง ตลอดจนเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกัน ทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการ และด้านเทคโนโลยี

รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง ซึ่งแสดงเป็นแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะและกลวิธีที่จะใช้พัฒนาสำนักสาธารณะในแต่ละแนวทาง ซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและ วัตถุประสงค์ นำเสนอได้ตามภาพ 22 ดังนี้

ภาพ 22 แสดงรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน ในชุมชนเมือง

แนวทางและกลวิธีชุดที่ 1 เป็นแนวทางที่ควรจะทำก่อนเป็นลำดับแรกและมีการทบทวนเป็นระยะ ๆ อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ส่วนแนวทางและกลวิธีชุดที่ 2 ถึง 8 นั้น สามารถดำเนินการไปพร้อม ๆ กันในทุกแนวทางอย่างผสมผสานเป็นแบบองค์รวม (Holistic) และต้องนำไปปฏิบัติการในชุมชนเป็นระบบอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา เพื่อเกิดการพัฒนาลำน้ำกสาธารณะของคนในชุมชนให้คงสภาพอยู่ในระดับสูงตลอดไป

กลวิธีการพัฒนาลำน้ำกสาธารณะทั้ง 8 กลวิธี ที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมและวัตถุประสงค์ สามารถนำไปใช้ในแนวทางแต่ละแนวทาง ดังนี้

1. กลวิธี 1 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ การทำแผนที่ความคิดและสร้างอนาคตร่วมกัน การประชุมระดมความคิด มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ สภาพในอนาคตอันพึงปรารถนาของชุมชน เพื่อประกาศเป็นปณิธานร่วมกัน และเพื่อกำหนดกฎกติกา ระเบียบของชุมชน ในประเด็นต่าง ๆ เช่นการรักษาสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ ความปลอดภัยในชุมชน

2. กลวิธี 2 ประกอบด้วย

2.1 ชุดกิจกรรมได้แก่ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมทางการเมือง ศูนย์ความรู้ชุมชน จัดหมายข่าวและหอกระจายข่าว และการศึกษาดูงาน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อรับรู้เหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลง และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน เพื่อทราบการเปลี่ยนแปลงของสังคม และนำสิ่งที่ดีมาพัฒนาชุมชน

2.2 ชุดกิจกรรมได้แก่ การวิเคราะห์ SWOT มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความรู้จักในสภาพที่เป็นอยู่ และศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ

2.3 ชุดกิจกรรมได้แก่ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของตนในชุมชน สร้างวินัย ความสามัคคีและความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างความตระหนักในบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ การสร้างวินัย ความสามัคคี และความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

2.4 ชุดกิจกรรมได้แก่ การฝึกอบรม สัมมนา เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ศูนย์ความรู้ชุมชน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จัดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างและเป็นสื่อการในการสร้างความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.5 ชุดกิจกรรมได้แก่ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน อนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างและใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างความตระหนักในความสำคัญของชุมชน เกิดความรัก ความภูมิใจ ในสิ่งดีงามต่าง ๆ ของชุมชน

2.6 ชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ศูนย์ความรู้ชุมชน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้าง เผยแพร่ และต่อยอดเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ ที่เป็นจุดรวมใจ ความภาคภูมิใจ ของชุมชน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

2.7 ชุดกิจกรรมได้แก่ การอบรมสัมมนา การศึกษาดูงาน การฝึกอาชีพและจัดหาเงินทุน เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมตั้งกลุ่มและเครือข่าย ศูนย์ความรู้ชุมชน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างเสริมความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน

2.8 ชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมตั้งกลุ่มและเครือข่าย กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน อนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ พื้นที่สาธารณะ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้มีน้ำใจเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกัน เสียสละและอาสาเพื่อส่วนรวม เคารพในศักดิ์ศรี และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละคน

2.9 ชุดกิจกรรมได้แก่ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา กิจกรรมสุขภาพและออกกำลังกาย ครอบครัวยุติธรรม สรรหาและยกย่องคนดี พื้นที่สาธารณะที่ทำการชุมชนมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อร่วมกันปลูกฝังสำนึกสาธารณะให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยสถาบันองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน ครอบครัวยุติธรรม

3. กลวิธี 3 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ ฝึกอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน ประชุมระดมความคิด สรรหาและยกย่องคนดี การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ที่ทำการชุมชน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างและส่งเสริมผู้นำและทีมงานทุกระดับ รวมทั้งเยาวชนผู้นำในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์ มีปัญญา เสียสละ มีจิตใจเปิดกว้าง มีบุคลิกภาพ มีภาวะผู้นำ และเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ผู้นำทำงานเพื่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กลวิธี 4 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมตั้งกลุ่ม และเครือข่าย การฝึกอาชีพและจัดหาเงินทุน กิจกรรมสุขภาพและออกกำลังกาย การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรของประชาชนในชุมชนอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งอาจเป็นไปตามความสนใจ อาชีพ อายุ ตามพื้นที่กายภาพ หรือตามปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การตั้งกลุ่มจะต้องเป็นไปโดยธรรมชาติตามความต้องการที่แท้จริงของแต่ละกลุ่ม

5. กลวิธี 5 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความเห็น เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกอาชีพและจัดหาเงินทุน กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน รณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ สายตรวจชุมชน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหรือดูแลสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมในชุมชน ทั้งนี้ จะเป็นในลักษณะ วัตถุประสงค์ สิ่งของ สาธารณูปโภค พื้นที่สาธารณะ กฎระเบียบ การปฏิบัติรวมถึงการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจด้วย

6. กลวิธี 6 ประกอบด้วย

6.1 ชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ศูนย์ความรู้ชุมชน ที่ทำการชุมชน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลชุมชนโดยมีการปรับปรุงข้อมูลให้สมบูรณ์ตลอดเวลา

6.2 ชุดกิจกรรมได้แก่ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ศูนย์ความรู้ชุมชน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อการสื่อสารประชาสัมพันธ์ต่อคนในชุมชนที่ชัดเจน ทั้งถึงมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ต่อสื่อมวลชนภายนอกชุมชนเพื่อภาพพจน์ที่ดีของชุมชน

6.3 ชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด สายตรวจชุมชน การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสร้างกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งของสมาชิกในชุมชน โดยใช้หลักการประนีประนอม การมีส่วนร่วมและดำเนินการโดยผู้ที่เป็นกลาง

6.4 ชุดกิจกรรมได้แก่ การทำแผนที่ทางความคิดและสร้างอนาคตร่วมกัน การประชุมระดมความคิด กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน รณรงค์การรักษาสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ สายตรวจชุมชน การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน จุดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อมีการกำหนดและการควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ ในชุมชน รวมทั้งมาตรการที่เหมาะสมต่อผู้ฝ่าฝืน

6.5 ชุดกิจกรรมได้แก่ เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สายตรวจชุมชน การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จัดหมายข่าว หอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดให้มีระบบการรับเรื่องร้องทุกข์ของสมาชิกในชุมชนและได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม

6.6 ชุดกิจกรรมได้แก่ การทำแผนที่ทางความคิดและสร้างอนาคตร่วมกัน การประชุมระดมความคิด เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมตั้งกลุ่มและเครือข่าย กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน รณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน จัดหมายข่าว หอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อให้มีการประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน และเป็นกิจวัตร เพื่อให้มีการพูดคุยเสนอปัญหาและข้อเสนอนะ แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และเพื่อให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม ในโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้กำหนดร่วมกัน

6.7 ชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด การแบ่งงานแบ่งพื้นที่ดูแลของ ผู้นำและทีมงาน จัดหมายข่าว หอกระจายข่าว มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดให้มีการประเมิน การทำงาน การตรวจสอบการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะ เรื่อง เงิน

7. กลวิธี 7 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด เวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมส่งเสริม วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา กิจกรรมสุขภาพและออกกำลังกาย กิจกรรมวันพัฒนาชุมชน รณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติ การดูแลผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ครอบครัวยุคใหม่ การสรรหาและยกย่องคนดี พื้นที่สาธารณะ ที่ทำการชุมชน จัดหมายข่าว หอกระจายข่าว ป้ายชักชวน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อให้มีการจัด กิจกรรมในชุมชน ที่มีลักษณะดังนี้ 1). เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีทั้งกิจกรรมที่จัดเป็นประจำ และกิจกรรมที่จัดเป็นโอกาส 2). มีความหลากหลาย สมาชิกให้ความสนใจและเกิดประโยชน์แก่ ชุมชน 3). เป็นการเพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน 4). เป็นไปโดยการมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริงของคนในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ การกำหนด วางแผน การดำเนินงาน โดยอาจใช้เวที สาธารณะในการประชุมหารือ

8. กลวิธี 8 ประกอบด้วยชุดกิจกรรมได้แก่ การประชุมระดมความคิด เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย การศึกษาดูงาน มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อให้มีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นการมีปฏิสัมพันธ์แนวราบ เพื่อเพิ่มศักยภาพ พลังและความเข้มแข็ง ตลอดจนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างชุมชน

สรุปกลวิธีการพัฒนาสำนักสาธารณะประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหมดจำนวน 23 กิจกรรมคือ

- 8.1 การฝึกอบรมสัมมนา
- 8.2 การประชุมระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์
- 8.3 การวิเคราะห์ SWOT
- 8.4 การทำแผนที่ทางความคิดและการสร้างอนาคตร่วมกัน
- 8.5 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 8.6 การประชุมจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย
- 8.7 การศึกษาดูงาน
- 8.8 การฝึกอาชีพและการหาเงินทุน
- 8.9 การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา
- 8.10 การรักษาสุขภาพและออกกำลังกาย
- 8.11 การรณรงค์พัฒนาชุมชนร่วมกัน
- 8.12 การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม
- 8.13 การรณรงค์รักษาสาธารณสุขสมบัติ
- 8.14 กิจกรรมทางการเมือง
- 8.15 การจัดพื้นที่สาธารณะและที่ทำการชุมชน
- 8.16 ศูนย์ความรู้ชุมชน
- 8.17 ป้ายชักชวน
- 8.18 สายตรวจชุมชน
- 8.19 จุดหมายข่าวและหอกระจายข่าว
- 8.20 การสรรหาคนดีและยกย่องคนดี
- 8.21 ครอบครัวยุคใหม่
- 8.22 การดูแลผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ
- 8.23 การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม สามารถสรุปรวมได้ทั้งหมด 27 ประการ คือ

1. เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน
2. เพื่อทราบเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
3. เพื่อรู้จักศักยภาพของชุมชน
4. เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ
5. เพื่อสร้างวินัย ความสามัคคี และความผูกพันกับชุมชน
6. เพื่อสร้างความรู้ ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
7. เพื่อสร้างความรัก ความภูมิใจ ต่อชุมชน
8. เพื่อค้นหาและเผยแพร่ เอกลักษณ์ วัฒนธรรม ของชุมชน
9. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน
10. เพื่อพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน
11. เพื่อเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังสำนึกสาธารณะให้แก่ชุมชน
12. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
13. เพื่อให้มีกลุ่มและองค์กรที่คนมาร่วมกันทำกิจกรรม
14. เพื่อรักษาผลประโยชน์และแก้ไขปัญหาของชุมชน
15. เพื่อจัดการฐานข้อมูลชุมชน
16. เพื่อเป็นการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ในชุมชน
17. เพื่อจัดการความขัดแย้งในชุมชน
18. เพื่อกำหนดและควบคุมกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน
19. เพื่อรับเรื่องร้องทุกข์และแก้ไขปัญหา
20. เพื่อเป็นเวทีสาธารณะ มีการพูดคุย เสนอปัญหา แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน

เรียนรู้

21. เพื่อให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม ในโครงการพัฒนาชุมชน
22. เพื่อจัดเป็นพื้นที่ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน
23. เพื่อประเมินผลและตรวจสอบการทำงาน
24. เพื่อเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง หลากหลาย เพิ่มปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม
25. เพื่อฝึกอาชีพ เพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน
26. เพื่อสรรหาและยกย่อง คนดี คนเก่ง เพื่อให้กำลังใจและเป็นแบบอย่างของคนใน

ชุมชน

27. เพื่อสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น

นอกจากนั้น คู่มือการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง ได้จัดทำขึ้นเพื่ออธิบายการใช้รูปแบบฯ โดยนำเสนอเป็นราย "กิจกรรม" ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะแสดงถึง ชุดของวัตถุประสงค์ ที่เป็นจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ระยะเวลาดำเนินการ ผู้เกี่ยวข้อง วัสดุอุปกรณ์ การเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการจัดกิจกรรมด้วย (ปรากฏในภาคผนวก ท หน้า 387)

สรุปได้ว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะมี 2 ด้าน แนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะ ประกอบด้วย 8 แนวทาง กลวิธีการพัฒนาสำนักสาธารณะที่เป็นกิจกรรม มีจำนวน 23 กิจกรรม และวัตถุประสงค์ 27 ประการ

3.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

สรุปผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด มีดังนี้

3.2.1 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น สามารถดำเนินการปฏิบัติจริงได้ทุกกิจกรรม โดยผู้วิจัยทำการชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะให้กับผู้จัดกิจกรรมรับทราบและทำความเข้าใจจนสามารถดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบ ฯ ได้เป็นอย่างดี ในส่วนของกิจกรรมตามรูปแบบ ฯ ที่มีผู้ร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่มเฉพาะนั้น พบว่า กลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวสมัครใจเข้าร่วมและร่วมทำกิจกรรมที่ผู้จัดกิจกรรมจัดขึ้นเป็นอย่างดี

3.2.2 สรุปผลข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการทดลองจัดกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะ มีดังนี้

- 1) กิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะที่ต้องจัดเป็นประจำต่อเนื่องกันตลอดไป
- 2) กิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะอาจมีกิจกรรมอย่างเดียวกัน แต่ต้องจัดหลายครั้งและจะมีวัตถุประสงค์ในการจัดแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป

3) การจัดกิจกรรมในชุมชน ควรกำหนดจัดให้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

4) กิจกรรมควรมีความยืดหยุ่น ทั้งในส่วนของวิธีการดำเนินงาน เวลาและให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

5) ผู้จัดกิจกรรมควรเป็นผู้ที่มีความรู้หรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมเป็นอย่างดี

6) การติดต่อประสานงาน และประชาสัมพันธ์กับผู้ร่วมกิจกรรม ควรเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีการแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนการทำงานในส่วนอื่น ๆ เพื่อไม่ให้กระทบกับอาชีพการงาน

7) กิจกรรมที่เป็นการสร้างภาวะหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมากนั้น ควรจัดอย่างค่อยเป็นค่อยไป และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนความเข้มข้นของกิจกรรมขึ้น จนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการในตอนสุดท้าย

8) ควรเพิ่มการจัดบางกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อให้มีกลุ่มบุคคลในชุมชนเข้าร่วมได้ทั่วถึง และเสมอภาคมากขึ้น

9) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือการเลือกตั้งผู้จัดกิจกรรมจะต้องดำเนินการอย่างเป็นกลางทางการเมือง

10) กิจกรรมที่มีเรื่องการเงิน หรือ ค่าใช้จ่ายใด ๆ มาเกี่ยวข้อง จะต้องระมัดระวังให้มีความโปร่งใสในการอนุมัติโดยกรรมการ และเปิดเผยรายละเอียดให้ทราบทั่วกันตลอดเวลา

11) การแบ่งพื้นที่ดูแลในชุมชน ทำให้การพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาในชุมชน และการสื่อสารในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

12) ควรเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมและประชาชนเสนอกิจกรรมเพิ่มเติมได้

3. ผลการวัดประสิทธิภาพของรูปแบบ ฯ โดยทำการวัดระดับสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเป้าหมาย พบว่า ระดับสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเป้าหมายอยู่ระหว่างระดับคะแนน 25-42 ร้อยละ 83.7 ซึ่งเกินกว่าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้คือ ร้อยละ 80 แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะนี้ มีประสิทธิภาพสามารถใช้พัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองได้เป็นอย่างดี

3.3 ผลการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากความเห็นของผู้แสดงทางสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิ และการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะ ดังนี้

3.3.1 ข้อเสนอแนะในเรื่อง การกำหนดตัวชี้วัด (KPI) และเกณฑ์การวัดผลสัมฤทธิ์ในแต่ละแนวทางหรือกิจกรรม การจัดทำมีการวัดระดับสำนักสาธารณะเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่ทดลองใช้รูปแบบ ฯ และการศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมขององค์กรปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยจะได้กำหนดเป็นข้อเสนอแนะที่ควรทำวิจัยต่อไปในอนาคต

3.3.2 การปรับถ้อยคำในรูปแบบ ฯ ให้กระชับ การเพิ่มสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะให้มีในส่วนของจิตใจที่ยึดมั่นในสิ่งที่ตั้งมานั้น ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงถ้อยคำและข้อมูลในข้อค้นพบจากการวิจัยตามข้อเสนอแนะดังกล่าว

3.3.3 ลักษณะของกิจกรรมในการพัฒนาสำนักสาธารณะ ในประเด็นที่มีลักษณะที่จะต้องจัดเป็นประจำและต่อเนื่องกันตลอดไป ในประเด็นที่จะต้องมีการจัดหลายครั้งตามวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ปรับคำอธิบายเพิ่มเติมในรูปแบบ ฯ ให้เป็นไปตามลักษณะดังกล่าว

3.3.4 การจัดกิจกรรมตามรูปแบบ ฯ ควรจัดให้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและควรมีความยืดหยุ่น ทั้งในส่วนของจำนวนครั้ง วิธีการดำเนินงานและเวลา และให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน ผู้วิจัยนำมาปรับการดำเนินงานตามรูปแบบ ฯ โดยสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนหรือหลังได้ตามความเหมาะสม แต่ควรดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่ 1 ก่อน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ สามารถปรับรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะและเพิ่มจำนวนครั้งได้ตามความเหมาะสม

3.3.5 ผู้จัดกิจกรรมควรเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมเป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้กำหนดให้ผู้จัดกิจกรรมสามารถเชิญผู้ชำนาญการในด้านต่าง ๆ มาร่วมจัดกิจกรรมได้ ส่วนประเด็นการติดต่อประสานงานกับผู้ร่วมกิจกรรมควรเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีการแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ ผู้วิจัยนำมาปรับรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะโดยเพิ่มเติมเป็นข้อเสนอแนะในคู่มือการจัดกิจกรรม ฯ

3.3.6 การจัดกิจกรรมที่ต้องสร้างภาวะให้กับผู้ร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง การจัดกิจกรรมที่มีเรื่องการใช้เงินเข้ามาเกี่ยวข้อง การให้ความสำคัญกับการแบ่งพื้นที่ดูแล และการให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้เสนอกิจกรรมเพิ่มเติมได้นั้น ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นข้อเสนอแนะไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรม ฯ

3.3.7 การเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถคิดกิจกรรมได้เอง การสร้างข้อตกลงหรือกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือปัญหาของชุมชน ความสำคัญของการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในชุมชน ความสำคัญของผู้นำ และการบริหารจัดการในชุมชน ผู้วิจัยได้นำไปเขียนเป็นข้อเสนอแนะไว้ในคู่มือการดำเนินงานกิจกรรมตามรูปแบบ ฯ

อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนที่กำหนด ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาชุมชนเป้าหมายคือ ชุมชน 14 (คลองศาลา) โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการประเมินสถานะชุมชนในเขตเมือง (Participatory Learning and Action /PLA) เป็นการดำเนินงานที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะในชุมชน เพราะข้อมูลที่ศึกษาได้มีความสำคัญ สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของชุมชน ช่วยทำให้ผู้วิจัยและผู้จัดกิจกรรมเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชนและกลุ่มสมาชิกในชุมชน สามารถกำหนดสิ่งที่เป็นจุดรวมใจ สิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจหรือเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมได้

สภาพพื้นที่และลักษณะทางกายภาพของชุมชน ทำให้เข้าใจถึงสภาพภูมิศาสตร์ ถนน ตรอก ซอกซอย คลอง และสิ่งก่อสร้างสำคัญ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร ทำการแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมหรือทำการสำรวจเรื่องต่าง ๆ และกำหนดเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมที่แตกต่างกันไปได้

สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้เข้าใจถึงลักษณะการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่ม สามารถกำหนดกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อันมีประโยชน์ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่มได้

สภาพทางสังคมการศึกษาและวัฒนธรรม ช่วยให้สามารถกำหนดและจัดกลุ่มสมาชิกในชุมชนที่มีวิถีชีวิต ค่านิยม และพฤติกรรมทางสังคมอย่างเดียวกันได้ เพื่อให้การจัดกิจกรรมสามารถตอบสนองของกลุ่มคนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและทั่วถึงให้มากที่สุด นอกจากนี้ ยังทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของแต่ละคนที่แสดงตอบสนองต่อการจัดกิจกรรมอีกด้วย

ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้ทราบถึงความโยงใยหรือเครือข่ายของเหล่าสมาชิกในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเชื่อมโยงให้เข้าถึงบุคคลบางคนหรือบางกลุ่มที่ตามปกติแล้วจะไม่ค่อยมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้การจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างทั่วถึงขึ้น

กิจกรรมในการดำเนินชีวิตของคนในรอบปี นำมาใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดเวลาการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน หรือจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับโอกาสต่าง ๆ ตามความคุ้นเคยหรือค่านิยมของชุมชน ซึ่งทำให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จมากขึ้น

ปัญหาและการแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวมของชุมชน ทำให้ทราบความเดือดร้อน ความคับข้องใจ หรือความไม่พอใจของสมาชิกในชุมชนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาเพื่อจัดกิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือบรรเทาปัญหาดังกล่าว อีกทั้งยังใช้เป็นสิ่งเร้าเพื่อชักชวนให้คนมาร่วมกิจกรรม และทำให้เข้าใจพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละคนได้ด้วย

ในส่วนจุดมุ่งหมายของการวิจัยทั้ง 3 ประเด็น คือ สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะ และรูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง

การศึกษาสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชน จำเป็นต้องดำเนินการเป็นลำดับแรกเพื่อกำหนดความชัดเจนของผลสัมฤทธิ์สุดท้ายที่ต้องการให้เกิดผลขึ้นในชุมชนจากการทำวิจัย และเป็นการกำหนดขอบเขตที่จะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อไป และเพื่อกำหนดให้เป็นคุณลักษณะที่จะเป็นตัววัดระดับการมีสำนึกสาธารณะของประชาชน

จากข้อค้นพบ สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง มีลักษณะเป็น 3 ลักษณะคือ 1). การไม่กระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน ได้แก่ การเคารพระเบียบ กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม การไม่กระทำเหตุเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น การรักษาสาธารณสมบัติ การรักษาความมีระเบียบเรียบร้อย การรักษาความ

สะอาดและความสวยงาม 2). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผน ปฏิบัติและติดตามผล การให้ความร่วมมือและสนับสนุนองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน การร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง การร่วมกันป้องกัน ดูแล ไม่ให้มีสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้น การร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การร่วมกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข 3). การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน ได้แก่ การเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การเสียสละและอาสาสมัครเพื่อส่วนรวม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน การรวมกลุ่มและร่วมกันดูแลปกป้องผลประโยชน์และแก้ไขปัญหาของส่วนรวม

จากการศึกษาทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การมีสำนึกสาธารณะของคน จะต้องเริ่มต้นจากการที่คนมีความคิดและเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการต้องอยู่ร่วมกันและต้องรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งตรงกับข้อสรุปของนักวิชาการหลายท่าน คือ ชีรยุทธ บุญมี (2539.) ที่กล่าวถึงการก่อตัวของจิตสำนึกทั้งในระดับชุมชนและระดับสังคม วิทยา สุจริตทวารักษ์ (อ้างอิงใน ชัยสิทธิ์ เจลิมมีประเสริฐ และคณะ, 2540 – 2541. หน้า 26) ที่ได้สรุปการแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกต่อความเป็นพลเมืองว่ามีลักษณะ แสดงออกโดยลำพัง การรวมกลุ่ม และการเข้าร่วมในกิจกรรมสังคม สนิท เกษตรศิริ (อ้างอิงใน ชัยสิทธิ์ เจลิมมีประเสริฐ และคณะ. 2540 – 2541. หน้า 27) กล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีที่มีต่อครอบครัว หมู่คณะ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มลลิกา มัติโก (2541. หน้า 29) กล่าวถึง จิตสำนึกทางสังคมมี 2 ลักษณะคือ จิตสำนึกมุ่งรับใช้ และจิตสำนึกมุ่งเปลี่ยนแปลง ยุทธดนัย สีดาหล้า และวิภาณุ คงจันทร์ (2542. หน้า 5) กล่าวถึง สำนึกเชิงสาธารณะ มาจากการต้องพึ่งพาอาศัยกัน และแก้ปัญหาส่วนรวม ใจศรภาณุ หิรัญพฤกษ์, สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และปัทมา เกตุอ่ำ (2544. บทคัดย่อ) กล่าวถึง จิตสำนึก 3 ระดับ คือ ระดับครอบครัว หมู่บ้าน และสังคม และ สรยุทธ รัตนพจนารถ (19 กุมภาพันธ์ 2548. หน้า 9) กล่าวถึงการมีจิตวิวัฒน์ ที่จะต้องเกิดจากการมองเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนกับคน และ คนกับธรรมชาติ ซึ่งสรุปได้ว่า ความคิดเห็นทั้งหมดดังกล่าวต่างได้ยืนยันถึงการตระหนักถึงความสำคัญของคนที่จะต้องอยู่ร่วมกันอันเป็นจุดเริ่มต้นของความจำเป็นของคนในชุมชนที่จะต้องพัฒนาสำนึกสาธารณะทั้งสิ้น

นอกจากนั้น ข้อค้นพบสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะที่แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ การไม่สร้างปัญหา การร่วมทำกิจกรรม และการมีน้ำใจเอื้ออาทร มีความเป็นสากล สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่อง ไตรสิกขา 3 ซึ่งประกอบด้วย การกระทำดี คือ ปัญญาสิกขา การควบคุมการกระทำ หรือ ละเว้นกระทำไม่ดี คือ สीलสิกขา และ ลักษณะทางจิตใจที่ดี คือ จิตตสิกขา (วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2544. หน้า 7) ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544. หน้า 20) ที่กล่าวถึงจิตสำนึกประชาสังคม (Civil Consciousness) ที่ต้องมี ความรัก ความเอื้ออาทร ร่วมปฏิบัติในลักษณะภาคี (Partnership) ร่วมแก้ไขปัญหาส่วนรวม และ ชาย โพรสิตา และคณะ (2543. หน้า 39) ที่สรุปลักษณะจิตสำนึกว่าเป็น แบบไม่มีส่วนร่วม (Passive Responsibility) และ แบบมีส่วนร่วม (Active Responsibility) จึงสามารถสรุปได้ว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะมีลักษณะทั้ง 3 ประการตามข้อค้นพบนั้น น่าจะถูกต้อง

ส่วนในเรื่ององค์ประกอบของข้อค้นพบในประเด็นสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะทั้ง 3 ลักษณะ อภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 การไม่กระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ชุมชน

การเคารพระเบียบ กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม เป็นพฤติกรรมสำคัญของ การไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ชุมชน ทั้งนี้ เพราะการที่คนจำนวนมากมาอยู่รวมกันจนเกิดเป็นชุมชนและสังคมย่อมจะมีการกระทบกระทั่งสิทธิและผลประโยชน์ของกันและกัน สังคมจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ กติกา ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้และป้องกันปัญหาต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้น ฉะนั้น หากคนในชุมชนเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าว ก็เท่ากับว่าเป็นผู้ไม่สร้างปัญหาแก่ชุมชนและถือได้ว่าเป็นผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนอันถือได้ว่า มีสำนึกสาธารณะ

การไม่กระทำเหตุเดือดร้อนรำคาญ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมของคนที่มีจำนวนมากในแต่ละชุมชนนั้น จะมีหลากหลายและหลากหลาย การกระทำบางอย่างอาจจะไม่ถึงขั้นผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ แต่กลับไปสร้างเหตุเดือดร้อนรำคาญให้แก่สมาชิกในชุมชนบางคน ฉะนั้น การที่คนในชุมชนมีวิจรรณญาณพยายามไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นเรื่องเดือดร้อนรำคาญของผู้อื่น ก็เท่ากับว่าไม่ก่อปัญหาขึ้นในชุมชนเช่นกัน

การรักษาสาธารณสุขสมบัติ เป็นพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจนที่บ่งบอกถึงการไม่สร้างปัญหาให้แก่ชุมชน ทั้งนี้ เพราะบรรดาสาธารณสุขสมบัติทั้งหลาย ล้วนมีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน หากสาธารณสุขสมบัติสิ่งใดก็ตามชำรุดหรือสูญหายไป ก็จะเป็นการสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ผู้ที่จำเป็นต้องใช้สาธารณสุขสมบัติดังกล่าว ฉะนั้น การใช้สาธารณสุขสมบัติอย่างระมัดระวังหรือการรักษาดูแลเอาไว้อ ก็เท่ากับการไม่สร้างปัญหาหรือความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในชุมชน

การรักษาความมีระเบียบเรียบร้อย หมายความว่า ในชุมชนที่มีคนอยู่ร่วมกันจำนวนมากนั้น การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบเรียบร้อยตามลักษณะของชุมชนที่ควรจะเป็น การจัดการให้ทรัพย์สินส่วนตัวและทรัพย์สินส่วนรวมอยู่ในสภาพหรือลักษณะที่ควรจะเป็น จะทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้นราบรื่น มีความเป็นเอกภาพทำในสิ่งที่เหมือน ๆ กันอันเป็นที่ยอมรับโดยส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในชุมชน

การรักษาความสะอาดและความสวยงาม เป็นการกระทำเชิงบวกที่จะช่วยกันทำชุมชนส่วนรวมให้ไม่เพียงแต่มีระเบียบเรียบร้อยเท่านั้นแต่เป็นการทำให้ชุมชนมีความสะอาดสวยงามมากขึ้นกว่าปกติ การรักษาความสะอาดและความสวยงามในชุมชนจะเป็น ยิ่งที่นำชื่นชมและนำมาซึ่งความสุขใจแก่คนอยู่อาศัยและผู้มาเยี่ยมเยือน นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งที่น่ารังเกียจและแหล่งเพาะโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ในชุมชน การกระทำประการนี้จึงถือว่าเป็นการไม่ก่อให้เกิดปัญหาในชุมชนด้วย

การไม่กระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวม อันเป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะนั้น สอดคล้องกับลักษณะในข้อความของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 เรื่อง การสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัย เคารพสิทธิและหน้าที่ร่วมดูแลสาธารณสุขสมบัติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, หน้า 47) ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ และคณะ (2540 – 2541, หน้า 34 – 35) เรื่องพฤติกรรมที่แสดงว่าชาติจิตสำนึกสาธารณะ จะมีลักษณะสร้างความเสียหายแก่ส่วนรวม เชื้อชากับการมีส่วนร่วม และตักตวงผลประโยชน์ในธรรมชาติมากเกินไป ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543, หน้า 27 - 41) เรื่องผลกระทบของการมีสำนึกที่บกพร่อง ที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอ มีอาชญากรรมสูง และขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำ

1.2 การมีส่วนร่วมในทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาในชุมชน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติ และติดตามผล เป็นการแสดงถึงลักษณะสำคัญในความหมายของการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่สมบูรณ์แบบ โดยจะต้องมีส่วนร่วมครบทุกกระบวนการโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ และการประเมินผลการดำเนินการเพื่อจะนำมาปรับปรุงการดำเนินงานครั้งต่อไป หากสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนรวมครบตามนี้ก็ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งในความเป็นจริงในสังคม การมีส่วนร่วมอาจจะมีระดับที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเรื่องและแต่ละคน

การให้ความร่วมมือและสนับสนุนองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน เพราะโครงการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ อาจเป็นการดำเนินการโดยภาครัฐ หน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ต้องการความร่วมมือและการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จและบังเกิดผลดีแก่ชุมชน ฉะนั้น ผู้ที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชน จะต้องมีส่วนร่วมหรือการกระทำที่มีลักษณะการให้ความร่วมมือและสนับสนุนดังกล่าวนี้ด้วย

การร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง ความหมายว่า เรื่องการเมือง การปกครองเป็นเรื่องสำคัญของประเทศชาติและกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในประเทศและในชุมชน ฉะนั้น ประชาชนทุกคนควรจะรับรู้ รับทราบ ให้ความสำคัญและออกมาร่วมกิจกรรมเมื่อถึงวาระหรือเมื่อมีโอกาส ผู้ที่มีส่วนรวมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครองดังกล่าวจึงถือว่าเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่ส่วนรวมและมีสำนึกสาธารณะ

การร่วมกันป้องกัน ดูแล ไม่ให้มีสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเกิดขึ้น เป็นความจำเป็นและความต้องการที่สำคัญของชุมชนที่สมาชิกในชุมชนจะต้องร่วมกันป้องกัน ดูแลไม่ให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะสิ่งไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม จะนำมาซึ่งความไม่สงบสุขและสร้างความเดือดร้อนให้กับสมาชิกในชุมชน ผู้มีสำนึกสาธารณะในชุมชนจึงจะต้องร่วมกันดำเนินการในประเด็นนี้อย่างแข็งขัน

การร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน ทั้งอดีตและปัจจุบัน อันจะนำไปสู่ความรัก ความภาคภูมิใจ ความผูกพันต่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลถึงการมีส่วนร่วมอย่างประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนด้วย นอกจากนี้ สิ่งเหล่านี้ยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสามัคคี มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตใน

สังคมและเป็นการสร้างการมีปฏิสัมพันธ์เพิ่มขึ้นให้กับคนในชุมชนด้วย จึงเป็นลักษณะการมีสำนึกสาธารณะที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นในชุมชน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีข้อมูล มีความรอบรู้ มีปัญญา ที่จะสามารถตัดสินใจหรือเตรียมพร้อมต่อสิ่งต่าง ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนั้น ยังเป็นปัจจัยในการกำหนดทิศทางและวางแผนการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนอีกด้วย การสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชนจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หลากหลาย และตอบสนองต่อสมาชิกทุกเพศทุกวัย จึงเป็นกระบวนการที่จะสร้างประโยชน์แก่ชุมชนเป็นอย่างแท้จริง

การร่วมกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เป็นลักษณะการกระทำที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสุข เพราะการที่ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีมลพิษในทุก ๆ เรื่อง อีกทั้งคนในชุมชนยังมีสุขภาพ อนามัยที่ดี ก็จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย มีความสุข และมีชีวิตที่ยืนยาว ซึ่งสภาพดังกล่าวเป็นสภาพที่สมาชิกในชุมชนต้องการให้เกิดมีขึ้นในชุมชนทุกชุมชน

สภาพการมีสำนึกสาธารณะที่เป็นลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมทำกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับลักษณะตามข้อสรุปของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549 เรื่องการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544. หน้า 35 -36)และจิตสำนึกทางด้านสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544. หน้า 53) ยุทธนา วรอุณปิติกุล และ สุพิธา เริงจิต (2542. หน้า 100 - 101) ที่กล่าวถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ในเรื่องการมีสำนึกพลเมืองที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ มีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ รับผิดชอบและเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และ สังคม สัจจร (2543. หน้า 66) ที่ได้สรุปในเรื่อง ลักษณะของการกระทำที่ดีว่ามีสำนึกที่พึงปรารถนา คือ การจัดตั้งกลุ่ม พึ่งตนเอง คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การพัฒนา และการจัดการที่ดี ดูแลรักษารวมชาติ เรียนรู้และเชื่อมโยงเครือข่าย และ เนาวรัตน์ พลายน้อย (2546. หน้า 21-23) ที่ได้สรุปชุดความคิดที่สัมพันธ์กันใน เรื่องการมีชีวิตสาธารณะ (Public Life) ที่เริ่มตั้งแต่ ความรู้สึกผูกพันกับส่วนรวม การลงมือปฏิบัติร่วมกัน ร่วมตัดสินใจ สื่อสารกัน และ สร้างทีมงานร่วมกัน

1.3 การมีจิตใจที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน

การเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เป็นลักษณะที่ชัดเจนที่แสดงถึงการมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แม้ปัญหานั้นจะไม่ใช่อุปสรรคของตนเองโดยตรง แต่คนในชุมชนที่มีสำนึกสาธารณะกลับให้การเอาใจใส่เพื่อนบ้านหรือสมาชิกร่วมชุมชนและเข้าให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งเบาภาระและแบ่งปันทรัพยากรกัน จะทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีความอุ่นใจที่มีการดูแลช่วยเหลือกันและกัน นอกจากนี้ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้ประสบภัย คนชรา คนพิการ คนป่วย ในชุมชน เป็นการแสดงถึงชุมชนที่มีน้ำใจ มีเมตตา มีการแบ่งปันกัน ซึ่งจะถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีสมาชิกเห็นแก่ส่วนรวมและไม่เห็นแก่ตัว

การเสียสละและอาสาสมัครเพื่อส่วนรวม เป็นการแสดงออกถึงจิตใจที่ยอมเสียสละ นำเอาศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ไม่ว่า เวลา ความสามารถ ทรัพย์สิน ฯลฯ ออกมาเพื่อช่วยเหลือหรือแบ่งปันให้ชุมชนส่วนรวมในรูปแบบของการทำกิจกรรมหรือการกระทำใด ๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน หมายความว่า ในชุมชนที่มีคนจำนวนมากใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ย่อมมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นลักษณะกระทบกระทั่งสิทธิกันหรืออาจมีผลประโยชน์ที่ขัดหรือแย้งกันได้ ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวหากเป็นไปในลักษณะที่มีจิตใจที่ไม่คิดเอารัดเอาเปรียบกันและกัน ย่อมจะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาที่เป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ลักษณะเช่นนี้นับได้ว่าเป็นลักษณะของชุมชนที่มีสำนึกสาธารณะอย่างแท้จริง

การรวมกลุ่มและร่วมกันดูแลปกป้องผลประโยชน์และแก้ไขปัญหาของส่วนรวม เป็นการแสดงถึงการที่สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่มีความรัก ความสามัคคีกัน จึงมีการร่วมมือกันดูแลปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนหรือร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นสภาพที่สมาชิกในชุมชนไม่วางเฉยต่อปัญหาส่วนรวมหรือผลลัพท์ทำให้ผู้อื่นจัดการแทน แต่กลับร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลร่วมกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของการมีสำนึกสาธารณะ

สภาพการมีสำนึกสาธารณะที่เป็นลักษณะของจิตใจที่เอื้ออาทรต่อกัน สอดคล้องกับลักษณะของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544. หน้า 14 -15) เรื่องสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันที่มีลักษณะ ช่วยกันดูแลและระงับภัยในชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินส่วนกลางอย่างระมัดระวัง ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันในชุมชน วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2544. หน้า 26 และ หน้า 29-30)เรื่อง จาคะ ความเสียสละ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่

ช่วยเหลือเกื้อกูลและสราณียธรรม 6 คือ ธรรมที่เป็นหลักในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชน 6 ประการได้แก่ การมีความเชื่อเพื่อเชื่อแม่ การมีวาจาดีต่อกัน การคิดดีต่อกัน การแบ่งปันสิ่งของให้กัน การมีความประพฤติสุจริตดีงาม และการมีความเห็นชอบร่วมกัน พระภิกษุวิริยคุณ (2546. หน้า 18-19) เรื่อง การแบ่งปัน จะทำให้มนุษย์ไม่คิดโลก เห็นแก่ได้ และไร้น้ำใจ และ ประเวศ วะสี (2545. หน้า 36) ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่ออาทรของคนในชุมชน

นอกจากนั้น ในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่พบว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะที่เป็น การเคารพกฎระเบียบ กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม การรักษาสถาบันสมบัติ การรักษาความสะอาดและความสวยงาม การร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข มีปรากฏอยู่ในผลจากการศึกษาเอกสาร แต่ไม่ปรากฏในความคิดเห็นของกลุ่มผู้แสดงทางสังคมนั้น อาจเป็นเพราะว่า กลุ่มผู้แสดงทางสังคมเห็นว่า สภาพเหล่านี้เป็นลักษณะขั้นพื้นฐานที่ทุกชุมชนต้องมี ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว จึงมองข้ามลักษณะเหล่านี้ไป ทั้งนี้เพราะนโยบายภาครัฐและเทศบาลในปัจจุบัน มีการรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นอย่างมากมาจนสามารถเห็นเป็นเรื่องธรรมดาทั่ว ๆ ไปในชุมชนต่าง ๆ ส่วนลักษณะการให้ความร่วมมือและสนับสนุนองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนที่ไม่ปรากฏในการศึกษาเอกสาร แต่กลับเป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้แสดงทางสังคมนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนที่ยังคงมีลักษณะที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้ให้ความร่วมมือปฏิบัติต่างสิ่งต่างที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดหรือชี้นำ ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ยังคงฝังแน่นอยู่ในสังคมไทยอยู่

สรุปข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองมีความสอดคล้องกันทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพการมีสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง ไม่ว่าจะในพื้นที่ใด ๆ ส่วนใหญ่มีสภาพที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ ชุมชนเมืองประกอบด้วยบุคคลที่อาศัยอยู่นั้นมีความหลากหลาย ทั้งเป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เรียกว่าเป็นคนถิ่นเดิม และบุคคลที่เข้ามาเพื่ออยู่อาศัยหรือเพื่อประกอบอาชีพ ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่า คนในชุมชนเมืองมีอาชีพที่หลากหลาย จึงก่อให้เกิดวิถีชีวิตที่หลากหลาย ความรู้สึกสัมพันธ์กับชุมชนในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายดังกล่าวกลับปรากฏเหมือนกันในทุกชุมชนเมือง เพราะชุมชนเมืองในแต่ละพื้นที่มีลักษณะที่เหมือนกันหรือไม่

แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น สภาพการณ์สำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองจึงมีลักษณะที่คล้ายกัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง

การค้นหาปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบทั้งในลักษณะรูปธรรม นามธรรม กระบวนการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชน มีความสำคัญคือ เพื่อจะได้้นำปัจจัยที่ค้นพบเหล่านี้ไปทำการค้นหาและกำหนดแนวทางการพัฒนาสำนึกสาธารณะให้สอดคล้องกันกับทุก ๆ ปัจจัยที่ศึกษาได้ ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะดังกล่าวก็จะหลอมรวมกลายเป็นแนวทางการพัฒนาสำนึกสาธารณะ และนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม คือ กิจกรรมและวัตถุประสงค์ในแต่ละแนวทางต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง มี 2 ด้าน คือ 1). ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม ความสามารถในการใช้วิจารณญาณ และตัดสินใจ ประสบการณ์ ความรับผิดชอบและทัศนคติ 2). ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม การเรียนรู้และรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและสถาบันในสังคม วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กฎ ระเบียบในสังคม บทบาทของผู้นำในชุมชน และการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมในชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 ปัจจัยภายใน

ความต้องการส่วนบุคคล เป็นความต้องการพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องมี ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น ๆ ก็ได้ ความต้องการส่วนตัวจึงเป็นแรงจูงใจและแรงผลักดันเบื้องต้นของบุคคลที่สำคัญมากที่จะส่งผลทำให้แต่ละบุคคลมีการกระทำหรือพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสังคมออกมา สิ่งเร้าใดที่สนองความต้องการส่วนตัวของบุคคลใดได้ ก็จะทำให้บุคคลนั้น ๆ มีพฤติกรรมในทางบวกต่อสิ่งเร้า นั้น ฉะนั้น จึงถือว่าความต้องการส่วนตัวเป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาสำนึกสาธารณะ

สถานภาพทางสังคม เป็นตัวกำหนดขอบเขต ข้อจำกัด และความรู้สึก ว่าในสถานภาพนั้น ๆ ของตนในสังคม จะมีขอบเขตกระทำการใดได้บ้าง ควรกระทำหรือควรงดเว้นกระทำสิ่งใด และควรทำในลักษณะอย่างไร การมีสถานภาพทางสังคมอย่างไรจึงเป็นตัวกำหนดที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของคน อันเป็นปัจจัยที่มีผลในการพัฒนาสำนึกสาธารณะ

ความสามารถในการใช้วิจารณญาณ และตัดสินใจ เป็นระดับความสามารถภายในของแต่ละบุคคล ความสามารถในการคิดและตัดสินใจในเรื่องเดียวกันของคนแต่ละคนอาจจะมี ความแตกต่างกันออกไป แสดงว่าคนแต่ละคนจะมีความสามารถดังกล่าวในระดับที่ต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะต้องนำมาพิจารณาในการพัฒนาสำนักสาธารณะด้วย

ประสบการณ์ ความรับผิดชอบและทัศนคติ เป็นขีดความสามารถภายในของแต่ละบุคคลเช่นกัน แต่อาจเป็นความสามารถที่จะเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลหล่อหลอมความคิดของบุคคลมากระยะหนึ่งจนเกิดเป็นความสามารถภายในของแต่ละบุคคลขึ้น ประสบการณ์ในชีวิตสอนให้คนรู้ถูกหรือผิด ความรับผิดชอบสอนให้รู้สิ่งใดควรหรือไม่ควรทำ ทัศนคติสอนให้จัดระบบคุณค่าและดำเนินรอยตามคุณค่านั้น ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของคนทั้งสิ้น

2.2 ปัจจัยภายนอก

การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการขัดเกลาทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน และสังคมที่เกิดขึ้นกับคนทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะคนทุกคนจะต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมของตนควบคู่กับการขับเคลื่อนของสังคม สมาชิกในสังคมจะต้องถูกหล่อหลอมให้ปรับวิถีชีวิตและพฤติกรรมให้สอดคล้องหรือเข้ากันได้กับวิถีของสังคมของตนถึงจะได้รับการยอมรับจากสังคมหรืออยู่ร่วมในสังคมนั้น ๆ ได้ ฉะนั้น ลักษณะหรือความเป็นไปของแต่ละสังคมจึงเป็นปัจจัยมีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

การเรียนรู้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ รับทราบ และเข้าใจในเหตุการณ์หรือเหตุผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันจะนำไปสู่การกระทำหรือมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง

โครงสร้างและสถาบันในสังคม เป็นระบบหรือองค์ประกอบของสังคมที่ขับเคลื่อนไป โดยมีสมาชิกในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญ ในสังคมเดียวกัน คนที่มีสถานะอยู่ในโครงสร้างหรือสถาบันทางสังคมในระดับหรือตำแหน่งที่ต่างกันก็จะมีพฤติกรรมทางสังคมที่ต่างกันด้วย นอกจากนั้น โครงสร้างและสถาบันในสังคมแห่งหนึ่งก็จะมี ความแตกต่างกันไปจากโครงสร้างและสถาบันในสังคมของอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกในแต่ละสังคมมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปด้วย

วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของคน เพราะปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความรักความศรัทธาต่อชุมชนที่ตนเป็นสมาชิก ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดและส่งผลออกมาเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมต่อสังคม

กฎ ระเบียบในสังคม เป็นข้อกำหนดในสังคมที่มีมาตรการในการบังคับให้เป็นไปตามข้อกำหนดนั้น ๆ ถ้าหากสมาชิกในสังคมผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามก็จะต้องถูกลงโทษตามมาตรการดังกล่าวซึ่งอาจมีระดับ สภาพบังคับหรือความรุนแรงที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นกฎ ระเบียบในสังคม จึงเป็นปัจจัยในการควบคุมและมีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

บทบาทของผู้นำในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนองค์กรในชุมชนหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำที่ดีจะสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่สมาชิกในชุมชนได้ ฉะนั้น การพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญด้วย

การบริหารจัดการและจัดกิจกรรมในชุมชน เป็นกระบวนการจัดการที่ดำเนินอยู่ในชุมชนอันจะนำสมาชิกในชุมชนให้มีปฏิสัมพันธ์กันและร่วมกันจัดกิจกรรมอันเป็นผลประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม การบริหารจัดการชุมชนที่ดีและการจัดกิจกรรมในชุมชนที่มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนออกมามีส่วนร่วมและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน อันเป็นพฤติกรรมที่ดีที่มีสำนักสาธารณะได้

นอกจากนั้น ประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนักสาธารณะ สามารถอภิปรายเพิ่มเติมได้ ดังนี้ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกันกับข้อสรุปของ Coopersmith (1984. อ้างอิงใน อุทัยวรรณ พิทักษ์วรพันธ์, 2545. หน้า 16-20) ที่ว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) ความสามารถทั่วไป (General Ability) สมรรถภาพ (Capacity) และผลงาน (Performance) ภาวะทางอารมณ์ (Affective States) ค่านิยมส่วนบุคคล (Self-values) ความปรารถนา (Aspiration) เพศ (Sex) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โรงเรียนและการศึกษา สถานภาพทางสังคม กลุ่มเพื่อน ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคม สัจจร (2543. หน้า 15 - 20) ที่สรุปว่าปัจจัยภายในคือ การครุ่นคิด ไตร่ตรอง ของบุคคลในการพิจารณาตัดสินใจการให้คุณค่าและความดีงาม เกิดเป็นทัศนคติที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การรับรู้ การเรียนรู้ การคิด ฯลฯ นำมาซึ่งการพิจารณาตัดสินใจในการก่อตัวของสำนัก จากนั้นจะผ่านการขัดเกลา ตอกย้ำ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยภายนอกคือ

ภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคม ซึ่งผ่านการอบรมขัดเกลาและสะสมมานาน เริ่มต้นตั้งแต่ คนในครอบครัว พ่อแม่พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู คนทั่วไป ตลอดจน องค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา วิถีการใช้ชีวิต การรับรู้เหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ สื่อสารมวลชน ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548. หน้า 207) อธิบายว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ บทบาททางอัตวิสัยของแต่ละคน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บริบททางสังคมหรือปรากฏการณ์ทางภววิสัย รวมทั้งการหล่อหลอมและความผูกพันของครอบครัว ความเป็นมาและความเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชน ทำเลที่ตั้งชุมชน ระบบการบริหารและการจัดการของชุมชน บทบาทการนำตลอดจนนโยบายของรัฐและปัจจัยอื่น ๆ จากภายนอก

บลูม (2523) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกว่า สำนึกเป็นผลลัพธ์ด้านจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปจากกระบวนการเรียนรู้ของคน เช่นเดียวกับ จิตรีย์ยา ไชยศรีพรหม, 2531. หน้า 33 - 49) ที่ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่เริ่มจาก ความรู้ ความรู้สึก เกิดเป็นพฤติกรรมและบุคลิกภาพในที่สุด และ Freud (อ้างอิงใน ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539. หน้า 13 -36) ได้กล่าวถึงการสร้างสำนึกและพฤติกรรมให้แก่สมาชิกในสังคมว่า มีปัจจัยทางสังคม และปัจจัยจิตได้สำนึก เป็นตัวแปร ส่วน ชัชชัย ศิลปสุนทร (2540. หน้า 32) ได้แสดงถึงปัจจัยภายในโดยอธิบายเป็นขั้นตอนการเกิดสำนึกในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ การสร้างความสนใจ การตอบสนอง การสร้างค่านิยม การจัดระบบคุณค่า และการสร้างนิสัยดำเนินรอยตามคุณค่านั้น

ในส่วนปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะตามข้อค้นพบนั้น สอดคล้องกับข้อมูลที่มีผู้ให้ความสำคัญและสรุปไว้หลายท่านและหลายลักษณะ คือ ชัยสิทธิ์ เจริญมีประเสริฐ และคณะ (2540 - 2541. หน้า 39 -50) ได้ให้ความสำคัญกับสถาบันทางสังคม โดยแสดงให้เห็นว่า ความล้มเหลวของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น การศึกษา ระบบประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ระบบราชการที่รวมศูนย์ สถาบันศาสนา เป็นสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนไทยขาดสำนึกต่อส่วนรวมและทำให้มีพฤติกรรมเห็นแก่ตัว ประเวศ วะสี (2545. หน้า 37 - 38) ได้กล่าวถึงการรวมตัวกันทำเพื่อเพื่อนมนุษย์อื่นจะก่อให้เกิดความปิติและความสุขแก่ผู้ร่วมกิจกรรม พุทธิสถาน ชุมพล (2531. หน้า 64 - 113) และ ชัยสิทธิ์ เจริญมีประเสริฐ และคณะ (2540 - 2541. หน้า 16) เห็นว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลหรือสมาชิกในสังคม ส่วน Senge (1999). (อ้างอิงใน ชาตรี เจริญศิริ และคณะ, 2547. หน้า 19-20) ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และผู้นำองค์กร

นอกจากนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536. หน้า 44 – 47) ได้กล่าวถึงประเด็น การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อส่วนรวมในทุกด้านทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำงานร่วมกัน การใช้เวลาร่วมกัน ประเพณี พิธีกรรม ส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น ระเบียบ กฎหมาย การขัดเกลาทางสังคม การศึกษา เป็นต้น ชาย โพธิ์สิตา และคณะ (2543. หน้า 17-20) ได้สรุปแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม ว่ามีสองแนวคิดคือ แนวคิด สังคมเพื่อบุคคล และ แนวคิด บุคคลเพื่อสังคม ซึ่งทั้ง 2 แนวคิดต่างก็เป็นการยืนยันถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคม อานันท์ กาญจนพันธ์ (2538. หน้า 27-31) ได้ให้ความสำคัญกับ วัฒนธรรม ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคน เช่นเดียวกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538 ข. หน้า 1 – 5) และ วีระศักดิ์ ไควสุรัตน์ (3 มิถุนายน 2547. หน้า 7) นอกจากนี้ ชาย โพธิ์สิตา และคณะ (2543. หน้า 30-31) ยังได้หยิบยกเรื่องกฎระเบียบในสังคมและการบริหารจัดการในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสำนึกสาธารณะ ส่วน เนาวรัตน์ พลายน้อย (2546. หน้า 23-24) ได้ยกเอาการจัดกิจกรรมในชุมชนที่เรียกว่า การเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยสังคม (Socially Constructed Knowledge) ผ่านการปะจาวิถันอย่างมีวิจารณญาณ (Deliberative Dialogue) จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อประชาคม (Civic Responsibility) และ ชุติมา เวทการ (2545. หน้า 40-42) ได้รวบรวมปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีจิตสำนึก คือ โครงสร้างทางสังคมและสถาบันทางสังคม ศาสนา สถาบันอุปถัมภ์ ระบบเครือญาติ การรวมกันเป็นองค์กร และผู้นำและพิธีกรรม

นอกจากนั้น ในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะในส่วนที่เป็น สถานภาพทางสังคม กฎระเบียบในสังคม เป็นปัจจัยที่ปรากฏอยู่ในผลจากการศึกษาเอกสารแต่ไม่ได้เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้แสดงทางสังคม อาจเป็นเพราะว่า เรื่องสถานภาพทางสังคม มีลักษณะเป็นเทคนิควิชาการที่ซับซ้อนเกินกว่ากลุ่มผู้แสดงทางสังคมจะคำนึงถึง ส่วนเรื่อง กฎระเบียบในสังคม ก็เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามอยู่แล้ว กลุ่มผู้แสดงทางสังคมจึงไม่ได้นำมาเป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาสำนึกสาธารณะ

ผลสรุปเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ยังคงมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากข้อค้นพบในการวิจัยอื่น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยพื้นฐานที่บุคคลคนมีความต้องการในการอยู่ร่วมกันมักเป็นเรื่องที่มีความคล้ายกัน หรือเป็นเรื่องความต้องการพื้นฐานที่เหมือนกัน และมีสภาพที่ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนักเอง

3. รูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง

รูปแบบการพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองตามข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ประกอบด้วย แนวทาง 8 แนวทาง โดยมีกลวิธี 8 ชุดกลวิธี ซึ่งในแต่ละชุดกลวิธีจะประกอบด้วยชุดกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมที่สอดคล้อง สนองตอบแนวทางในแต่ละแนวทางได้ ตามที่แสดงไว้ในตาราง 6 ของบทที่ 4 ซึ่งสามารถสรุปรวมเป็นกิจกรรมทั้งหมดจำนวน 23 กิจกรรมและวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมทั้งหมด 27 ประการ

ข้อค้นพบในเรื่อง แนวทางการพัฒนาสำนึกสาธารณะที่ประกอบด้วย 8 แนวทาง คือ

- 1) การกำหนดข้อตกลง กฎกติการ่วมกัน
- 2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้
- 3) การพัฒนาผู้นำ
- 4) การรวมกลุ่ม
- 5) การรักษามลประโยชน์ร่วมกัน
- 6) การบริหารจัดการชุมชน
- 7) การจัดกิจกรรม และ
- 8) การสร้างเครือข่ายนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัยอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของสาระหลัก แต่อาจมีความแตกต่างกันบ้างในถ้อยคำและรูปแบบของการนำเสนอ ดังนี้ รัญจวน อินทรกำแหง (2528. หน้า 110-119) ได้สรุปแนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกในสังคม ว่าจะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝังอบรม การได้เห็นตัวอย่างที่ชวนประทับใจ ซึ่งจะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และสื่อมวลชน จัตรีทิพย์ นาดสุภา (2529. หน้า 91-102) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาโดยยึดวัฒนธรรมชุมชน 6 ประการคือ การพัฒนาแบบกลุ่ม การสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนโดยเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม กระบวนการผลิตซ้ำหรือต่อยอดซ้ำจิตสำนึกแบบชุมชน การรวมกลุ่มจัดองค์กร การสร้างเครือข่าย และการใกล้ชิดกับธรรมชาติ พี่งพาดตนเองของชุมชน Brachler (1986. p. 250 อ้างอิงใน สุนันฐาสุขเวช, 2542. หน้า 12) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องคำนึงในการสร้างจิตสำนึก คือ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคม การเรียนรู้และประสบการณ์

ส่วนประเวศ ะลี (2541 ก. หน้า 13) ได้เสนอว่ากลยุทธ์ในการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) โดยอาศัยการสนับสนุนจาก 1. ความรักในเพื่อนมนุษย์ และแผ่นดิน 2. ความรู้ความเข้าใจ ชาบซึ่ง ตระหนักถึงส่วนรวม และ 3. การสร้างจิตสำนึกต้องอยู่บนพื้นฐานของการเติบโตแบบธรรมชาติ เป็นอิสระและยั่งยืน มัลลิกา มัติโก (2541. หน้า 28-29) ได้กล่าว ว่า จิตสำนึกทางสังคม เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว จะต้องผลิตซ้ำอยู่เสมอ โดยต้องได้รับการเสริมแรงจากสถาบัน โครงสร้างหรือพิธีกรรมทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกหรือสร้างคุณค่าใหม่ต่อจิตสำนึก เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมวัฒนธรรม คือ ครอบครัว วิธีชีวิต ค่านิยม ความคิด กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล (2542 . หน้า 296) ได้

กล่าวถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคม ซึ่งสามารถนำหลักการมาใช้พัฒนาสำนัก
 สาธารณะได้ว่า โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ(Civic Infrastructure) มีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่
 เครือข่ายกลุ่ม องค์กรประชาสังคมที่เชื่อมโยงกันด้วยช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ บนพื้นที่สาธารณะ
 (Public Space) ในประเด็นสนใจร่วมกัน เพื่อมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจและร่วม
 ลงมือปฏิบัติ เช่นเดียวกับ ยุทธนา วรณปิติกุล และ สุพิธา เริงจิต (2542. หน้า 135) ที่ได้ให้
 ความสำคัญกับเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เช่นกัน

ยุทธนัย สีดาห้ำ และวิภาณุ คงจันทร์ (2542. หน้า 5-6) ได้เสนอปัจจัยและ
 สภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดสำนักเชิงสาธารณะของประชาชนได้ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
 การมีและสร้างองค์ความรู้ การระดมความคิดและกิจกรรมสาธารณะ และการสื่อสารที่ต่อเนื่อง
 ทัวถึง ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และ สังคม สัจจร (2543. หน้า 47 - 50) กล่าวว่า สำนักที่พึง
 ประารถนาจะต้องมีลักษณะของการเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคมว่ามีความประสงค์จะให้
 เป็นแบบใดเสียก่อน โดยมีแนวทางดังนี้ 1. จัดให้มีเวทีสาธารณะเพื่อระดมความคิดเห็น
 ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่แบบอย่างที่ดี 2. ให้ศาสนาเป็นปัจจัยช่วยให้สังคมดี 3. เครือข่ายสำนัก
 ที่พึงปรารถนา และได้เสนอกระบวนการสร้างสำนักที่ดีหรือสำนักสาธารณะจะต้องมีกลไกดังนี้
 (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543. หน้า 55 - 59) 1. บทบาทของผู้นำและของ
 ประชาชนที่จะต้องเกื้อกูลกัน 2. การสื่อสารด้านสำนักต้องรวมศูนย์ 3. กระบวนการศึกษา
 เรียนรู้เรื่องสำนักที่พึงปรารถนาในระบบการศึกษา 4. บทบาทชี้แนะของสื่อมวลชน 5. การสร้าง
 และสนับสนุนคนดี ยกย่องคนดี เลือกผู้นำที่ดี ชาย โพรธิตา และคณะ (2543. หน้า 66) ได้ให้
 ความสำคัญแก่ การเลี้ยงดูและอบรมของครอบครัวและการศึกษา รวมทั้ง กฎหมายหรือระเบียบ
 ข้อบังคับ ชุตินา เวทการ (2545. หน้า 43) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกที่
 เกิดจาก แรงจูงใจ เป้าหมาย รูปแบบและการแสดงออก และเกณฑ์การวัดจิตสำนึกที่
 เปลี่ยนแปลงไป และประเวศ วะสี (2545. หน้า 33 - 36) กล่าวถึงการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
 จะต้องมีการ หมั่นประชุมเป็นนิตยและพร้อมเพรียงกัน การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน
 และมีผู้นำที่มีปัญญา เสียสละ สามารถสื่อสารกับสาธารณะ และเป็นที่ยอมรับนับถือ

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว หากนำแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะตามข้อค้นพบ
 ไปศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคมต่าง ๆ คือ ประชาสังคม การมี
 ส่วนร่วม ชุมชนเข้มแข็ง การสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชน จะพบว่า แนวทางการพัฒนาสำนัก
 สาธารณะได้มีการสังเคราะห์นำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ตามหลักการของแนวคิดการพัฒนาสังคม
 ดังกล่าวมาเป็นแนวทางทั้งสิ้น นอกจากนั้น กระบวนการ วิธีการต่าง ๆ ในแนวทางการพัฒนา

สำนักสาธารณะ ก็ยังมีความสอดคล้องและตรงกันกับกระบวนการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ คือ การพัฒนาเมืองน่าอยู่ ที่มีแนวทาง 6 ประการคือ 1) มีสัญญาประชาคม 2) มีการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ 3) เกิดจากการประสานความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ 4) ชุมชนมีส่วนร่วม 5) เปิดโอกาสแนวคิดใหม่ ๆ 6) มีนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่ดีมีสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545, หน้า 2) กรอบการดำเนินงานโครงการชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่ 4 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดตัวเองสู่วิถีเพื่อการอยู่ร่วมกัน 2) การจัดตั้งตัวเอง เป็นกลไกประสานงานให้เกิดการพบปะหรือกัน 3) การจัดเวทีสาธารณะ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน 4) การค้นหาตัวเอง ในอดีต อนาคต เพื่อสร้างสำนึกร่วม (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2546, หน้า 7-12) นอกจากนั้น หากนำแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะตามข้อค้นพบไปศึกษาเปรียบเทียบกับ กรณีศึกษาต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตามที่ได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 จะพบว่า แนวคิดหลักไม่มีความแตกต่างกัน แต่กลับมีความตรงกันในหลักการเกือบทั้งหมด จะมีแตกต่างกันก็เพียงส่วนของภาษาที่ใช้หรือ รูปแบบการนำเสนอเท่านั้น

นอกจากนั้น ในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่พบว่า แนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะที่เป็น การปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชน การสร้างเอกลักษณ์/สัญลักษณ์ เพื่อเป็นจุดรวมใจของคนในชุมชน การสร้างระบบข้อมูลชุมชน การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การประเมินผลการทำงาน มีปรากฏอยู่ในผลจากการศึกษาเอกสารแต่ไม่ได้เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้แสดงทางสังคม น่าจะเป็นเพราะว่า เรื่องการปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชน การสร้างเอกลักษณ์/สัญลักษณ์ เพื่อเป็นจุดรวมใจและการสื่อสารประชาสัมพันธ์ เป็นสิ่งที่ชุมชนดำเนินการกันเป็นประจำอยู่แล้ว กลุ่มผู้แสดงทางสังคมจึงมิได้หยิบยกมาเป็นแนวทางที่จะต้องดำเนินการขึ้นมาใหม่ ส่วนเรื่องการสร้างระบบข้อมูลชุมชน และการประเมินผลการทำงาน น่าจะเป็นกระบวนการทางเทคนิควิชาการที่ซับซ้อนเกินกว่าที่กลุ่มผู้แสดงทางสังคมจะคำนึงถึงที่จะกำหนดให้เป็นแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะ

ในส่วนของกลวิธีการพัฒนาสำนักสาธารณะที่ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมและวัตถุประสงค์นั้น กิจกรรม 23 กิจกรรมตามข้อค้นพบ อาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1. กิจกรรมที่มีลักษณะปกติธรรมดาที่มีการจัดกันอยู่เป็นประจำในชุมชนอยู่แล้ว ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมลักษณะนี้มาพิจารณาเพิ่มเติมลำดับขั้นตอนการดำเนินงานให้สมบูรณ์ขึ้น และได้เพิ่มเติมวัตถุประสงค์ในการจัดแต่ละกิจกรรมขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง ครอบคลุมกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการ นั่นคือสภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะ กิจกรรมในลักษณะนี้ คือ การฝึกอบรมสัมมนา

การประชุมระดมความคิดอย่างสร้างสรรค์ การประชุมจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย การศึกษาดูงาน การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา การรักษาสุขภาพและออกกำลังกาย การรณรงค์ พัฒนาชุมชนร่วมกัน กิจกรรมทางการเมือง การจัดพื้นที่สาธารณะและที่ทำการชุมชน การดูแล ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ และ 2. กิจกรรมที่เป็นเทคนิคการพัฒนาสังคมแบบใหม่ ที่ได้นำมา แนะนำใช้เป็นกิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะ เพื่อจะทำให้กิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะ และวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม สามารถตอบสนองแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะได้ อย่างครบถ้วน กิจกรรมลักษณะนี้ คือ การวิเคราะห์ SWOT การทำแผนที่ทางความคิดและ การสร้างอนาคตร่วมกัน เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอาชีพและการหาเงินทุน การรณรงค์ รักษาสิ่งแวดล้อม การรณรงค์รักษาสาธารณสมบัติ ศูนย์ความรู้ชุมชน ป้ายชักชวน สายตรวจ ชุมชน จุดหมายข่าวและหอกระจายข่าว การสรรหาคนดีและยกย่องคนดี ครอบครัวยุติธรรม การแบ่งงาน แบ่งพื้นที่ดูแลของผู้นำและทีมงาน ซึ่งกิจกรรมทั้ง 2 ลักษณะนี้ ต่างก็เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติกันโดยทั่วไปอยู่แล้วในการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยทั่วไป จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมตาม รูปแบบดังกล่าว สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงทั้งหมด

ส่วนวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่มี 27 ประการนั้น เป็นวัตถุประสงค์ที่ได้ถูก กำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะทั้ง 8 แนวทาง ฉะนั้น ในการจัดกิจกรรมพัฒนาสำนักสาธารณะ หากได้มีการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในแต่ละกิจกรรมแล้ว ก็ถือว่าได้ดำเนินการให้บรรลุตามแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะ ที่กำหนดไว้แล้วอย่างครบถ้วนเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามที่ได้มีการเปรียบเทียบระหว่าง สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะกับวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมไว้ในตาราง 9 แล้วนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ทั้ง 27 ประการดังกล่าวจะนำไปสู่สภาพที่เป็นลักษณะ ของการมีสำนักสาธารณะของประชาชน อันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของงานวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะ ใน 3 ส่วน ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนที่กำหนด ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาชุมชนเป้าหมาย โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการประเมินสภาวะชุมชนในเขตเมือง (Participatory Learning and Action /PLA) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการ เพราะข้อมูลที่ได้จากศึกษา จะมีความสำคัญต่อการวางแผนและการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะในชุมชนเป้าหมาย

2. จากผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยใช้แบบสอบถามในบทที่ 4 ที่พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มี เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีระดับสำนักสาธารณะไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ให้ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกัน มีระดับสำนักสาธารณะแตกต่างกัน ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่เป็นประธาน หรือ กรรมการ หรือ สมาชิก ของกลุ่มชมรม หรือ องค์กรใด ๆ ในชุมชน มีระดับสำนักสาธารณะสูงกว่า ผู้ที่ไม่ได้มีตำแหน่งหรือสถานะดังกล่าว ฉะนั้น การสร้างกลุ่ม ชมรม หรือองค์กรใด ๆ ขึ้นในชุมชนและจัดให้มีประธานกรรมการ และสมาชิกจำนวนมาก ๆ จะส่งผลทำให้คนมีสำนักสาธารณะระดับสูงในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วย

3. จากการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะในชุมชนเป้าหมาย มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

3.1 กิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะที่ต้องดำเนินการเป็นประจำต่อเนื่องกันตลอดไป

3.2 กิจกรรมการพัฒนาสำนักสาธารณะอาจมีกิจกรรมอย่างเดียวกันแต่ต้องจัดหลายครั้งและจะมีวัตถุประสงค์ในการจัดแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป

3.3 การจัดกิจกรรม ควรกำหนดจัดให้สัมพันธ์กับปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

3.4 กิจกรรมควรมีความยืดหยุ่น ทั้งในส่วนของวิธีการดำเนินงาน เวลาและให้มีความสอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน

3.5 ผู้จัดการกิจกรรมควรเป็นผู้ที่มีความรู้หรือต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมเป็นอย่างดี และสามารถเชิญผู้ชำนาญการในกิจกรรมนั้น ๆ มาร่วมเป็นผู้จัดการกิจกรรมได้

3.6 การติดต่อประสานงาน และประชาสัมพันธ์กับผู้ร่วมกิจกรรม ควรเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีการแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนการทำงานในส่วนอื่นๆ เพื่อไม่ให้กระทบกับอาชีพการงาน

3.7 กิจกรรมที่เป็นการสร้างภาวะหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน เป็นอย่างมากนั้น ควรจัดอย่างค่อยเป็นค่อยไป และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนความเข้มข้นของกิจกรรมขึ้น จนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการในตอนสุดท้าย

3.8 ควรเพิ่มการจัดบางกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อให้มีกลุ่มบุคคลในชุมชนเข้าร่วมได้ทั่วถึง และเสมอภาคมากขึ้น

3.9 การสร้างข้อตกลงหรือกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนจะต้องกำหนดให้สามารถบรรลุผลได้เป็นรูปธรรม

3.10 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือการเลือกตั้ง ผู้จัดการกิจกรรมจะต้องดำเนินการอย่างเป็นกลางทางการเมือง

3.11 กิจกรรมที่มีเรื่องการใช้เงิน หรือ ค่าใช้จ่ายใด ๆ มาเกี่ยวข้อง จะต้องระมัดระวังให้มีความโปร่งใสในการอนุมัติโดยกรรมการ และ ปิดประกาศรายละเอียดให้ทราบทั่วกันตลอดเวลา

3.12 การแบ่งพื้นที่ดูแลในชุมชน ทำให้การพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาในชุมชน และการสื่อสารในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.13 ควรให้ชุมชนเป็นผู้เสนอกิจกรรมใหม่ ๆ เพิ่มเติมได้

3.14 ผู้นำ และการบริหารจัดการชุมชน มีความสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการพัฒนาสำนักสาธารณะในชุมชนให้ต่อเนื่องและจริงจัง

3.15 การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีตลอดเวลา และต้องมีลักษณะชัดเจน และต้องเป็นการสื่อสารสองทาง

4. การสร้างรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จะต้องเป็นการสร้างขึ้นตามบริบทของชุมชนเป้าหมายหรือใช้ชุมชนเป็นฐานในการศึกษา ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะที่ประกอบด้วยแนวทางและกลวิธี จึงจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความต้องการของคนในชุมชนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง ควรพัฒนาตามความต้องการหรือบริบทที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละชุมชน ดังนั้นการนำรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ จึงควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองให้เข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ประยุกต์กิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนที่นำรูปแบบไปใช้ โดยอาจประยุกต์ทั้งในส่วนของเวลาที่ดำเนินการ ลำดับก่อนหลังของการดำเนินกิจกรรม และ ความต่อเนื่อง เป็นต้น
2. การดำเนินกิจกรรมจริงในชุมชนเมือง ผู้ดำเนินการจะต้องสังเกตผลสัมฤทธิ์ของแต่ละกิจกรรมและวัตถุประสงค์ที่มีต่อกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมหรือมีผลกระทบในกิจกรรมนั้น ๆ ทั้งนี้ เพราะกลุ่มคนในชุมชนเมืองจะมีพื้นฐานและความสนใจที่หลากหลายและแตกต่างกันเป็นจำนวนมาก ผู้ดำเนินการจึงจะต้องพิจารณาคัดเลือก ปรับปรุง เน้นย้ำ ในบางกิจกรรมหรือบางวัตถุประสงค์เป็นกรณีพิเศษในบางกลุ่มคนของชุมชนเมือง
3. การดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองในแต่ละครั้ง ควรดำเนินการโดยผู้ที่มีความรู้หรือเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างดี และไม่ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนทั้งในด้านสถานภาพ และเวลา
4. การดำเนินการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองนั้น อาจดำเนินการทุกกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง หรืออาจดำเนินการเฉพาะบางกิจกรรม หรืออาจมีกิจกรรมเพิ่มเติมได้ตามความต้องการของชุมชน แต่ควรดำเนินการให้ครบทุกแนวทางการพัฒนาสำนักสาธารณะ
5. ในการดำเนินการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองนั้นจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม ดังนั้นหน่วยงานที่ต้องการนำรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะไปใช้ ควรนำเสนอเป็นนโยบายของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อจะได้เตรียมการในเรื่องงบประมาณ สนับสนุนการดำเนินงานได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่องจนสำเร็จ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาความพึงพอใจ ผลสัมฤทธิ์ หรือผลกระทบต่อวิถีชีวิต ตามทัศนะของผู้จัดกิจกรรมและประชาชนในชุมชน เมื่อได้ทำการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองตามรูปแบบ ฯ แล้ว
2. ควรมีการวิจัยเพื่อกำหนดตัวชี้วัด (KPI) และเกณฑ์การวัดผลสัมฤทธิ์ในแต่ละแนวทางหรือกิจกรรม และจัดให้มีการวัดระดับสำนักสาธารณะเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่ทดลองใช้รูปแบบ ฯ
3. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองโดยแยกเป็นกลุ่มที่มีที่อยู่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ชุมชนที่เป็นย่านกลางเมือง ย่านธุรกิจ ย่านที่อยู่อาศัย หรือย่านชานเมือง เป็นต้น
4. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองที่มีลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างออกไปจากผู้อยู่อาศัยประจำในชุมชน เช่น กลุ่มที่เข้ามาทำงานแต่ไม่ได้อยู่อาศัยในชุมชน เป็นต้น
5. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชน ทั้งในส่วนของงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการอื่นๆ
6. ควรมีการวิจัยเพื่อนำรูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองในครั้งนี ไปทดลองใช้ในการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองอื่น ๆ ที่มีลักษณะที่คล้ายกัน เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมืองให้สามารถนำไปใช้ได้กว้างขวางมากขึ้น